DY FJALË PËR LIBRIN:

“IZREALITËT NË SHQIPËRI” TË AUTORIT JOSEF JAKOEL

Nga Mal BERISHA

Ky libër doli në dritë njëherësh me njohjen reciproke që Republika e Kosovës dhe Shteti i Izraelit i bënë njëri tjetrit dhe vendosën mardhënje diplomatike. Ky është një ogur i mirë për të dy vendet mike.

Josef Jakoel, është emri i një izraeliti i cili sot për shumë njerëz mund të tingëllojë si një emër i “ri” dhe jo aq i njohur.

Por, për shumë të tjerë ai emër ka një kuptim të madh. Për bashkëkohësit e tij, ai ishte një pedagog dhe njeri euridit në Institutin Bujqësor në Tiranë, një teknicien dhe punëtor i palodhur në përhapjen e progresit në fushën e bujqësisë së vendit tonë, një zyrtar i Ministrisë së Bujqësisë. Po aq i njohur është ky emër edhe për shumë shqiptarë që i kanë njohur vajzat e tij Feliçitën dhe Ksenian, të cilat u lindën dhe jetuan në mesin e shqiptarve deri në vitin 1991. Për të bërë një hyrje sa më kuptimplote në këtë analizë të thjeshtë të këtij libri po e citoj vetë autorin e librit kur thotë:

“Jam krenar që në dejet e mia rrjedh gjaku i stërmunduar i Abrahamit, Isakut dhe Jakovit. Jam po aq krenar që u linda, u rrita, punova dhe u mplaka në gji të popullit shpirtmadh dhe fisnik shqiptar “

Emri i Josef Jakoel u shfaq në mediat amerikane fill pas rënjes së komunizmit. Në vitin 1992, Harvey Sarner, një filantrop i njohur hebre – amerikan, botoi një libër me titull: “Hebrejtë në Shqipëri”. Libri bazohej në dokumente dhe shënime që autori i mori prej Josef Jakoel dhe të bijës, Feliçita Jakoel, në Israel.

Në vitin 1997, libri “Hebrejtë në Shqipëri” u ribotua me një titull tjetër, “Shpëtimi në Shqipëri – Një qint për qint e hebrejve të shpëtuar nga Hollokausti.” Ai u plotësua me nga një parathënje prej Joseph DioGuradit, ish kongresmen dhe Presidenti Ligës Qytetare Shqipatoro Amerikane, kongresmenit Tom Lantosh dhe atij, Benjamin Gilman.

Ai libër, të cilin me autorizim të vetë Kongresmenit DioGuardi, kam patur nderin ta përkthej në gjuhën shqipe, ka në qendër emrin e Josef Jakoelit, një izraelit i Shqipërisë i cili kishte mbajtur një evidencë të plotë të

pranisë fizike hebraike në Shqipëri. Autori, Harvey Sarner, i bën atij një dedikim shumë të ndjerë:

"Ky libër i kushtohet kujtimit të Josef Jakoel – Një Mose i shekullit të XX – të i cili iu priu bashkëatdhetarëve të tij drejt Tokës së Premtuar."

Ai përshkruan me emra dhe fakte se si dhe përse hebrejtë u shpëtuan nga shqiptarët gjatë periudhës më të errët të historisë së njerëzimit; Hollokaustit.

Deri në vitin 1990, përmendja e një historie të tillë ishte një tabu dhe mund të përbente rrezik për rrëfenjësit e saj.

Deri kur Josef Jakoel i dha ato evidenca dhe deri më sot kur është botuar libri në fjalë, thuajse të tërë autorët janë bazuar në dëshmi të dorës së dytë.

E drejta vonon por nuk harron.

Dhe ja më në fund, edhe pse pak me vonesë, lexuesit shqiptar i jepet në dorë një libër që tregon një histori sa interesante aq edhe tronditëse. Aty ka aq shumë ngjarje dhe emra, që dëshmojnë per shumë e shumë sakrifica në mbrojtje të një popullsie të lashtë, atë të hebrejve të papërkulur, por të rrezikuar nga çfarosja.

Ky libër në fakt, më shumë se çdo gjë tjetër është një kthim nderi që Josef Jakoel dhe të bijat i bëjnë popullit shqiptar. Dhe shqiptarët që i mbrojtën ata njerëz të mirë kanë të drejtë të thonë:

“Kush nderon tjetrin, nderon veten!

Për ta vënë në kontrast të plotë atë që kishte ngjarë në Shqipëri me izraelitët që jetonin këtu, me të tjerët që jetonin jashtë, madje edhe shumë afër nesh, në Korfuzin matanë detit, ai ia kushton librin:

“Motrës Eftihia, burrit të saj Rafo, djalit 5-vjeçar Niso, vajzës 2-vjeçare Lina, viktima të Hollokaustit: Nga Cefi.”

Ndërkohe ai me familjen e tij qëndruan në Shqipëri dhe kaluan të sigurtë pa iu hyrë ‘ferra në këmbë’ gjatë tërë kohës së Hollokaustit. Këtë kontrast ai e jep në një pasazh të librit kur thotë:

“Jeta në Shqipëri kalonte e qetë e krejtësisht normale, sikur ato që ndodhnin në Evropë i përkisnin një bote krejt tjetër, që nuk kishte asgjë të përbashkët me jetën e tyre”

Libri “Izraelitët në Shqipëri” i botuar me shumë sqimë nga Shtëpia Botuese “Çabej”, përbën një momument të

rrallë të një dëshmie të pashoqe në historinë tonë më të re. Në fillim lexuesi do të njihet me një hyrje të shkruar nga Shirley Cloyse DioGuardi, Këshilltare e Çështjeve Ballkanike në LQSHA në New York, si edhe përfshirjen e kongersmenëve amerikanë me origjinë hebraike, Tom Lantosh, Benjamin Gilman dhe Jerold Nadler. Më pas për biografinë e autorit Josef Jakoel, “Cefin”, babain e saj të dashur, shkruan me shumë veneracion e bija, Feliçita. Ajo na jep një tablo të jetës në familjen izraelite të Jakoelëve dhe rolin që luante ai burrë mendjendritur, në edukimin e tyre sa me ndjenjat dhe virtytet e popullit të vet aq edhe me dashurinë për Shqipërinë, atdheun e tyre të dytë.

Vitet që nga koha e Hollokaustit kishin kaluar në heshtjen mbytëse të diktaturës, nga frika e persekutimit. Për hir të vërtetës, për Jakoelët kjo nuk vinte për shkak të origjinës etnike, pasi antisemitizmi në Shqipëri nuk ekzistonte, por për shkak se gjyshi Rafael Jakoel, ishte i shpronësuar. Dhe ja ku vjen një ditë dhe Feliçita, kjo bijë e Jakoelëve në vitin 1990, viziton Izraelin, shkon në Jeruzalem dhe sheh Muzeumin e Holokaustit dhe Kopshtin e “Fisnikëve midis Kombeve”

Yad Vashem. Ajo mëson nga këto muzeume për tmerrin që kishte përjetuar kombi i saj prej Hollokaustit dhe e krahason atë me paqën dhe sigurinë që iu kishin dhënë shqiptarët hebrejve në atë kohë. Ajo mediton në atë vend dhe thotë:

"Brenda vetes u ndjeva krenare!"

Por, krenaria e saj *venitet* kur sheh se nga populli shqiptar i cili kishte demonstruar Fisnikërinë më të Madhe midis Kombeve të tërë Evropës, as që figuronte aty fare!? Dhe aty ajo i vë një detyrë vetvetes:

"Ta bëjë këtë Histori të Lavdishme të njohur në tërë botën."

Gjatë vizitës së saj të parë, ajo dorëzon tërë emrat e hebrejve të Shqipërisë, të mbledhur nga i ati Josefi. Falë punës së këtyre dy njerëzve, Yad Vashem, i cili në vitin 1990 kishte vetëm një emër shqiptar, atë të Refik Veselit nga Kruja, i vendosur në vitin 1987, sot ka të gdhendur plot 75 emra të "Fisnikëve Shqiptarë në mes të Kombeve". Jakoelët iniciuan edhe krijimin e Shoqatës Shqipëri – Izrael.

Josef Jakoel në këtë libër ka sjellë një evidencë të plotë ngjarjesh nga më të habitshmet sesi populli shqiptar i mbrojti izraelitët e vet, por edhe ata të huaj. Ai i jep përgjige edhe pyetjes se përse shqiptarët i mbrojtën hebrejtë? Përgjigjen e kësaj pyetje ai e gjen tek Kodi i lashtë i nderit të shqiptarit, tek Besa dhe Mikpritja dhe citon:

"Shpia e shqiptarit asht e Zotit dhe e Mikut"

"Po të hini miku në shpi, gjak me t'pasë do t'i thuash: Mirëseerdhe!"

Në një prezantim për Besën Shqiptare në Institutin e Kërkimeve Kebraike YIVO, në New York, një zonjë, nga salla, e cila kishte humbur tërë familjen nga Hollokausti më pyeti:

"Përse, përse e bëtë ju shqiptarët këtë, kur tërë Evropa e qytetëruar na vrau, na masakroi, na dorëzoi tek gjermanët, na dogjën në krematoriume, na zhdukën, na shkatërruan!?

Përgjigja ime ishte:

"Në Shqipëri nuk ekziston ligji i mos-kalimit të pragut të derës së oborrit ose "*trespassing*" siç i thonë

amerikanët. Ekzison një ligj tjetër: Besa, Mikëpritja, Miku.

Një ndër gjerat e bukura që gjen njeriu në këtë libër është frymëzimi që ai sjell për ringjalljen dhe ruajtjen e gjuhës: Ai bën një paralele midis hebraishtes dhe shqipes kur thotë:

"Ringjallja e hebraishtes është një rast unik në historinë e filologjisë ku një "gjuhë e fjetur" ndër shekuj u shndrrua në një kohë të shkurtër në një gjuhë të gjallë dhe aktive" dhe shton:

"Kështu ndodhi edhe me gjuhën shqipe edhe ajo ishte varfëruar, e molepsur me huazime nga gjuhë të huaja që nuk iu bënte ballë kërkesave bashkëkohore. Punës i hyri Kristoforidhi dhe ajo punë vazhdon edhe sot."

Kur vjen fjala tek ngjarjet dhe faktet që paraqet vetë autori thotë:

"Ngjarjet në fjalë përmbajnë një dozë të tillë ndjenjash, lartësisht njerëzore, shpirtmadhësie, bujarie dhe guximi saqë duhet patjetër t'i bëhën të njohura botës. Faktet janë të vërteta, pa shtesa dhe zbukurime, pasi nuk kanë nevojë për to meqë flasin vetë".

Në një rrëfim tronditës për motrën e vet në fund të librit ai tregon sesi vetë familja e tij jetonte me brengën e tmerrshme të dhimbjes për humbjen e tërë familjes së saj të dorëzuar tek nazistët që nga Korfuzi.

Ai shton:

"Çdo izraelit që jetonte në Shqipëri dhe që kishte pasë të afërm jashtë Shqipërisë, kishte të njejtën brengë pasi të tërëve iu ndodhi që të afërmit t'u ishin ekzekutuar".

Pyetjes që shpesh bëhet nga të huajt sesa peshë kishte Shqipëria që mbrojti pesëqind, një mijë apo edhe dy tre mijë hebrej, kur në Evropë makina grirëse naziste eleminoi gjashtë milionë syresh, Josef Jakoel i përgjigjet tek citon Talmudin:

"Shpëtimi i një jete të vetme njerëzore është baras me shpëtimin e një bote të tërë"

Kur mëson për historitë e aq shumë hebrejve dhe shqiptarëve që i mbrojtën, mund të thuhet me plot gojën se, secila histori mund të përbëjë një libër shumë faqesh, më vete.

Në përfundim dua të jap një dëshmi krejt personale.

Kam patur fatin ta njoh nga afër Kongresmenin amerikan me origjinë hebraike, Benjamin Gilman. Lidhja e tij me LQSHA dhe kontributi i tij i jashtëzakonshëm ndaj çështjes së Kosovës ishte i lidhur aq sa me politikën amerikane aq edhe me ndjenjat e fuqishme që ai ushqente për popullin tonë. Kjo ishte e bazuar në këtë histori që Josef Jakoel i la trashëgim shqiptarëve, izraelitëve dhe mbarë botës. Neve duhet të punojmë që ta bëjmë këtë histori sa më të njohur. Personalisht kam patur fatin që ta prezantoj historinë e Shpëtimit të Hebrejve në Shqipëri lidhur edhe me jetën e Ambasadorit Amerikan Herman Bernstein në Tiranë, në Ambasadën Shqiptare dhe atë Amerikane në Londër, në Sinagogën Pinner, në Kennedy School of Government në Harvard, në Akademitë Diplomatike në Vjenë, Gjenevë dhe Prishtinë, në Universitetin e Tiranës, Fondacionin "Ivanaj" si dhe në shumë institucione të tjera në Tiranë. Në fakt duke e bërë të njohur atë, ne shqiptarët e njohim edhe anën më të mirë të qenjes tonë.

Norman Greshman, fotogarfi i njohur hebre – amerikan, në Filmin "Besa – Premtimi" thotë:

“Shqiptarët nuk kanë aq shumë për të eksportuar, por ata kanë një produkt unik në botë:

BESËN SHQIPTARE”

Këtë produkt më mirë se kushdo e ka “përpunuar” për “treg” Josef Jakoel.

Ato çfarë përshkruhen në këtë libër përbëjnë një nga fenomenet më të bukura që na bën ne, shqiptarëve, krenarë përpara botës!